

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ УКРАЇНОМОВНОГО СПІЛКУВАННЯ У МАЙБУТНІЙ ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ПОБУТУ

У статті йдеться про формування культури професійного спілкування майбутніх спеціалістів у галузі побутового обслуговування інтерактивними методами навчання. До інтерактивних методів відносяться: самостійна робота студентів, ситуативні завдання, ділові та рольові ігри.

This article is about of process of forming professional culture intercourse by the future specialists of the comprehensive secondary and higher educational institutions by interactive teaching methods, which include: original work, situation tasks, business and role-plays.

Наукова розробка та удосконалення принципів, методів і прийомів навчання – складна педагогічна категорія, завдяки якій реалізуються всі функції навчання: освітня, виховна, розвивальна, спонукальна, контрольна-корекційна. Опрацювання їх має здійснюватися на основі найновіших досягнень педагогіки, психології, лінгводидактики, лінгвістики та інших наук, а також передового педагогічного досвіду.

У зв'язку з цим постає питання технології формування й удосконалення комунікативної компетенції студентів – майбутніх фахівців. Наукові дослідження і досвід вищої школи переконують, що для сьогодення актуальними є інтерактивні технології навчання та активні методи. Розвиток науки і техніки дав викладачам та студентам нові форми комунікації, перетворюючи викладача на педагога-технолога, а студента на активного учасника процесу навчання. Цією проблемою займаються відомі педагоги та методисти К.Баханов, З.Бетіна, В.Кармов, Н.Катханов, О.Пометун, Л.Пироженко, М.Махмутов, О.Ярошенко та ін.

Актуальність проблеми полягає в тому, що в сучасних умовах домінуючим має стати особистісно орієнтований підхід до навчання, який зумовлює належне місце методів і форм навчання, сфокусованим на студентів–нефілологів. Інтерактивне навчання покликане реалізовувати, крім основної дидактичної мети, ще й комплекс цілей: надання студентіві можливості самовизначення, надихання і допомоги в розвитку творчої уяви, надання можливості зростання навичок співробітництва в соціальному аспекті й можливості висловлювати свої думки [8: 55].

Важливе місце у формуванні культури професійного спілкування студентів означених освітніх закладів має правильний вибір методів та прийомів навчання. Як відомо, метод – це сукупність основних методичних прийомів, за допомогою яких здійснюється навчання. Цей процес відображає запроектовану мету навчання, шляхи її реалізації, способи співробітництва викладача і студентів, джерела інформації, систему прийомів і засобів навчання.

Метод навчання – це і спосіб взаємодії двох суб'єктів навчального процесу, спрямований на формування мовної і мовленнєвої компетенції студентів [7: 34].

Погоджуємося з думкою Н.Тоцької, яка зазначає: “Щоб успішно оволодіти оптимальним вибором методів та прийомів навчання, слід глибоко осмислити склад, структуру, функції кожного з них і можливості їх застосування” [10: 243].

Мета нашої статті: визначити місце інтерактивних методів навчання у формуванні культури спілкування в студентів середніх спеціальних та вищих закладів освіти сфери побутового обслуговування.

Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, що має конкретну передбачувану мету: створити комфортні умови для навчання, за яких кожен студент відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність тощо [8: 9].

Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної активної взаємодії студентів. Це співнавчання, взаємонавчання, де студент і викладач рівноправні, рівнозначні суб'єкти. Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих (професійних) ситуацій, використання рольових та ділових ігор, спільне вирішення проблеми на основі відповідної ситуації [8: 9].

При інтерактивному навчанні керування навчальною діяльністю студентів сполучається з принципом співробітництва викладача й студента, взаємодії та взаємодопомоги студентів, а також з інтегрованим використанням групових та індивідуальних форм роботи. Інтерактивне навчання сприяє ефективному формуванню навичок і вмій культури україномовного спілкування.

Методами активного навчання є самостійна робота, проблемні та творчі завдання (часто домашні), запитання від студента до викладача та навпаки, ділові та рольові ігри тощо. Активна модель навчання стимулює пізнавальну активність і самостійність студентів. Студент виступає “суб'єктом” навчання, що дозволяє йому активно засвоювати необхідні мовні знання з обраного фаху.

Сьогодні все активніше звертає на себе увагу метод Г.Китайгородської [3: 77], що називається *інтенсивним методом* навчання. Інтенсивний метод використовує чимало типів і форм роботи. Однією з них є *рольова гра*.

У методичній літературі рольова гра визначається як спонтанна поведінка студентів, їх реакція на поведінку інших людей, що беруть участь у гіпотетичній ситуації. Рольова гра – це своєрідний навчальний прийом, при якому студент повинен вільно говорити в рамках заданих обставин, виступаючи в ролі одного з учасників спілкування [12: 30]. Обов'язковим елементом ігор є розв'язання проблемної ситуації. Це поліпшує мотивованість висловлювань, робить їх більш аргументованими. Рольова гра, що базується на розв'язанні тієї чи іншої проблеми, забезпечує максимальну активізацію комунікативної діяльності студентів. Пошук розв'язання поставленої задачі зумовлює природність спілкування.

Дослідники розробили такі правила рольових ігор:

- студент повинен уміти поставити себе в ситуацію, що може виникнути в реальному житті;
- студент має адаптуватися до своєї ролі в запропонованій ситуації, при цьому в одному випадку він може грати самого себе, в іншому – взяти на себе уявну роль;
- учасникам рольових ігор необхідно поводити себе так, ніби це все відбувалося в реальному житті, їхня поведінка повинна відповідати їх ролі [3: 89].

Залежно від мети навчання й рівня підготовки студентів рольові ігри можуть проводитися в парах і в групі.

Рольова гра в парах – простий вид рольових ігор. Тут можна використовувати, наприклад, анкети, які студенти мають заповнити, ставлячи один одному питання.

Рольові ігри в групах можуть проводитися по-різному. Вся група може грати одночасно, а викладач контролювати їх роботу. Але допускається і такий варіант, коли група поділяється на підгрупи (грають по черзі): одна підгрупа грає, а інша слухає, оцінює з тим, щоб взяти участь у подальшому обговоренні [2: 96].

Отже, рольова забезпечує навчання в дії, що підвищує його якість, є мотивуючим фактором, оскільки гра викликає інтерес у студентів, особливо в плані непередбачуваності розв'язки. Вона дає студентам опору: підказує, якими мовленнєвими моделями можна висловити ту чи іншу думку саме в даній конкретній ситуації, та супроводжується, як правило, емоційним піднесенням, що позитивно впливає на якість навчання, підвищує його ефективність. Тому використання на заняттях рольових ігор сприяє формуванню професійного спілкування майбутніх фахівців сфери побутового обслуговування.

Відомим методом є *продуктивно-творчий*, що широко використовується під час формування вмій професійного мовлення. Продуктивно-творчий метод реалізується в навчальних ділових іграх, діалогах, полілогах, різноманітних творчих ситуативних

завданнях, спрямованих на формування в студентів умінь зв'язано висловлювати думки професійною українською мовою.

Важливою умовою активізації формування культури професійного спілкування спеціаліста є і ділові ігри, що наближають процес навчання до реальних умов професійної діяльності студентів. Ділові ігри, як правило, моделюють відрізок професійної діяльності студентів, у процесі якого розвиваються відповідні знання, вміння й особистісні якості через їх рольове спілкування та взаємодію.

Ділові ігри в системі вищої школи [3: 64 та ін.] є не просто формою організації навчання, але й способом моделювання професійної діяльності як узагальнення набутих знань. Наближені до виробничих обставин навчальні ділові ігри дозволяють простежити зв'язок між окремими дисциплінами; служать ареною для демонстрації нововведень, для показу того, як теоретичні положення можуть бути застосовані майже в реальних умовах.

Важливими для нашого дослідження є психолого-дидактичні принципи, що найбільш повно реалізуються в комплексній діловій грі:

- принцип імітації умов, моделювання змісту професійної діяльності;
- принцип проблемності;
- принцип сумісної діяльності учасників гри;
- принцип діалогічної взаємодії партнерів по грі;
- принцип двоплановості ігрової навчальної діяльності.

Ці принципи сприяють ефективному проведенню ділової гри на практичних заняттях майбутніх фахівців сфери побуту, допомагають змоделювати необхідні виробничі ситуації, що знадобляться студентам означеної спеціальності в професійній діяльності. Створюють умови для сумісної діяльності студентів, спрямованої на досягнення умінь спілкуватися.

Дослідники виділяють такі основні ознаки ділової гри: розподіл ролей між учасниками гри; взаємодія учасників гри, що виконують ті чи інші ролі; наявність спільної мети в ігрового колективу [1: 131].

Взаємодія особистісних якостей студентів виявляється на всіх етапах ділової гри: при осмисленні цілей і задач, виробленні рішень у власній ігровій групі й обговорюванні рішень, прийнятих іншими групами, виборі лідера, умінні організувати сумісну діяльність. Причому від характеру взаємодії учасників гри залежать її результати.

Оцінювання особистісних мовленнєвих якостей учасників гри – найбільш складне в системі оцінювання. На думку З. Бетіної, найбільш об'єктивно вдається оцінити наступні особистісні якості учасників гри:

- ерудованість;
- схильність до самостійності в прийнятті рішень;
- організаторські вміння;
- вміння працювати в колективі;
- ініціативу й старанність;
- оригінальність й логіку висловлення прийнятого рішення;
- переконливість аргументації;
- доречність і правильність вживання фахової термінології;
- професійний такт [1: 132].

Зазначені особистісні якості учасників ділової гри є найважливішими для працівників сфери побутового обслуговування.

Застосування ділових ігор з метою формування та удосконалення культури україномовного спілкування в майбутній професійній діяльності фахівців сфери побуту є досить складним, але водночас ефективним методом навчання для подальшого комунікативного досвіду спеціалістів зазначеної сфери.

Діалог – ще один корисний прийом у процесі формування й удосконалення професійного мовлення студентів освітніх закладів сфери побуту, оскільки їхня майбутня професія пов'язана із спілкуванням із клієнтами. Діалог визначаємо як форму мовлення, що

являє собою розмову між двома або кількома особами й характеризується короткими висловлюваннями, простотою синтаксичної будови його частин, використанням неповних речень. Особливістю діалогу є взаємозумовленість синтаксичної будови реплік співрозмовника, що об'єднує його в єдине ціле.

Види діалогів, що стосуються сфери побутового обслуговування такі: діалог-розпитування, діалог-бесіда, діалог-довідка, діалог-уточнення, ситуативно-зумовлений діалог. Майбутня професія студентів вимагає вміння розпитувати, пропонувати, уточнювати і т.д., тому застосування на заняттях таких діалогів полегшить адаптування до природних умов ділового спілкування майбутніх спеціалістів.

Полілог є також важливим видом навчальної діяльності студентів означеної спеціальності, оскільки тут залучені три або більше учасників розмови на професійну тему, що сприяє виробленню необхідних комунікативних навичок спілкування з клієнтами.

Система ситуативних завдань охоплює два аспекти – дидактичний і методичний. У створенні такої системи дидактичне обґрунтування має передувати розв'язанню методичних завдань. Побудова дидактичної системи завдань можлива на теоретичному та загальноприкладному рівнях. На теоретичному рівні кожне завдання характеризується інваріантними та варіантними об'єктивними якостями. До інваріантних якостей відносять наявність вихідних даних, вказівку на діяльність або її результат, наявність об'єкта діяльності, активізацію предметних дій за допомогою предметних якостей, детермінацію пізнавального процесу, міру складності, відкрити чи приховану наявність засобів і характеру засвоєння навчального матеріалу. До варіантних якостей належать групи завдань предметного змісту (конкретно-предметні, узагальнено-предметні, міжпредметні, позапредметні) тощо [12: 30].

На етапі вдосконалення мовленнєвих умінь студентів особливо важливо наблизити навчальну практику до природної мовленнєвої професійної діяльності, що здійснюється в процесі спілкування. Тож завдання мають бути ситуативного характеру – з описом конкретних ситуацій, у яких пропонується створювати висловлювання. Цій проблемі присвячені праці Г.Берегової, Н.Тоцької, Л.Шевцової та ін.

Уважаємо, що застосування різних за змістом і формою творчих завдань у процесі вивчення професійної лексики у середніх спеціальних та вищих навчальних закладах сфери побутового обслуговування сприяє кращому засвоєнню термінології з фаху, формуванню професійної комунікативної компетенції. Завдання такого типу дають можливість студентам уявити себе спеціалістами у сфері побуту, допомагають створити цікаву виробничу атмосферу в аудиторії.

Крім традиційного для освітнього закладу сфери побуту імітаційного методу засвоєння професійного мовлення, великого значення набуває *метод моделювання мовленнєвого висловлювання*. Його вважають теж інтерактивним, адже він полягає у формуванні комунікативних умінь в усній і писемній формі, створенні власних висловлювань різних типів і стилів, правильному, доречному використанню слів та словосполучень, дотриманню норм етикету тощо. Реалізується цей метод у комунікативних вправах, в основі яких лежить мотив (бажання висловити думку), щось повідомити, запитати, переконати, спонукати до дії тощо. Цей метод сприяє формуванню вміння моделювати різні мовленнєві висловлювання, діалоги, полілоги з фахової тематики, допомагає створити атмосферу спілкування в реальних професійних умовах, що підвищує інтерес студентів до процесу навчання.

Отже, доходимо висновку: інтерактивні методи навчання відіграють важливу роль у процесі формування комунікативних умінь студентів, навичок культурного україномовного спілкування в майбутніх фахівців сфери побутового обслуговування. Але формування та вдосконалення вмінь культури спілкування в майбутній професійній діяльності фахівців зазначеної галузі буде ефективним, якщо здійснюватиметься системний підхід до роботи, відбуватиметься поетапний розвиток умінь і навичок культурного спілкування,

добиратимуться оптимальні форми, методи і засоби навчання, враховуватимуться психологічні особливості студентів тощо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бетина З. Методика формирования элементов информационной культуры специалиста в процессе изучения курса “Культура деловой речи” // Высш. образ. в России. – 1999. – №2. – С. 130-135.
2. Кармов В., Катханов Н. Инвариантная модель интенсивной технологии обучения при многоступенчатой подготовке в вузе. – М.: спб. – Знание, 1992. – 288 с.
3. Китайгородская Г. Методические основы интенсивного обучения иностранным языкам. – М.: изд-во МГУ, 1986. – С.277.
4. Кларин М. Игра в учебном процессе // Сов. Педагогика. – 1985. – №6. – С. 26-33.
5. Махмутов М. Современный урок. – М.: Педагогика, 1985. – 243 с.
6. Мельникова С., Яворовская Л. Игровые формы учебных занятий. – Харьков: ХГУ, 1993. – 50 с.
7. Паламар Л. Лінгводидактичні основи формування україномовної особистості. – К.: Укрзалізниця, 1997. – 202 с.
8. Пометун О., Пирожено Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. – К.: “А.С.К.” – 2005. – 192 с.
9. Семенов С. Дидактична гра як форма навчання // Радянська школа. – 1989. – №3. – С. 26-33.
10. Тоцька Н. Ділове українське мовлення: методичний аспект // Дивослово. – 2006. – №3. – С.25-27.
11. Хорошковська О. Методи навчання державної мови як другої // Початкова школа. – 1996. – № 8. – С. 8-10.
12. Шевцова Л. Дидактична суть ситуативних завдань // Дивослово. – 2002. – №6. – С. 30.

УДК 378.14

Дроздова І.П.

РОЗВИТОК НАВИЧОК ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ РОСІЙСЬКОМОВНИХ СТУДЕНТІВ-НЕФІЛОЛОГІВ У КОНТЕКСТІ КОГНІТИВНОЇ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У статті висвітлено особливості українського професійного мовлення російськомовних студентів-нефілологів; доведена необхідність роботи з формування умінь і навичок монологічного мовлення (підготовленого і не підготовленого), лінгвістичної компетенції студентів з урахуванням концептуальних положень когнітивної методики; запропоновані цікаві форми роботи, спрямовані на розвиток умінь і навичок створювати висловлювання українською мовою.

The peculiarities of professional ukrainian communication of Russian students, who are not philologists have been searched in the article, the importance of the forming process of the monologue speech skills (prepared and nonprepared), linguistic and speech students' culture in the sphere of conceptual peculiarities of cognitive methods has been substantiated; interesting forms of working with students, which were directed on the development of their independence in forming the expressions in Ukrainian have been proposed in the article.

Вища школа, яка має задовольняти потреби суспільства і дістати перспективи інтеграційного вибору України в контексті Болонського процесу, постає перед проблемою підготовки спеціалістів із високим рівнем знань національної фахової мови. Уміння користуватися науково-технічною літературою, виражати думки в усній і писемній формі українською мовою – невід’ємний органічний компонент підготовки сучасних спеціалістів у системі європейської освіти.